

De slag om de Zuiderzee van 12 oktober 1573

Op 14 november hield de historische vereniging Warder zijn najaarsbijeenkomst voor de leden. Het verslag daarvan kunt u nalezen op www.historischwarder.nl. Cees Aay was uitgenodigd om een lezing te houden over de slag op de Zuiderzee van 12 oktober 1573. Hieronder volgt een samenvatting daarvan. Voor degenen die aanwezig waren, is dat om na te genieten. Degenen die er niet waren komen erachter wat ze hebben gemist, want de aanwezigen hebben genoten van hoe Cees boeiend en heel beeldend deze historische gebeurtenis vertelde. Cees Aay is senior veldtechnicus maritieme archeologie bij de gemeente Hoorn.

Stelt u zich voor, u leeft in 1573. Op 12 oktober hoort u vanuit uw woning achter de dijk harde knallen. U loopt naar de dijk, klimt erop en kunt uw ogen niet geloven. Het Hoornse Hop lijkt in brand te staan. In de verte ziet u overal schepen, van groot tot klein, die een enorme zeeslag uitvechten. Luid klinkt het gedonder van de kanonnen. Het is de slag tussen de Spanjaarden onder aanvoering van admiraal Bossu tegen de Hollanders onder leiding van Cornelis Dirkszoon uit Monnickendam.

Eerst terug naar het begin, naar het najaar van 1572. Koning Philips II van Spanje had Nederland veroverd. Zijn belangrijkste reden was dat hij in enorme geldnood zat. Holland was toen rijk, dus daar viel voor hem veel te halen. Hertog Alva voerde voor hem in Holland het bewind. De Hollanders gaven niet zomaar hun vermogen prijs. Onder leiding van prins Willem van Oranje kwamen zij in 1568 in opstand. Dat was het begin van de Tachtigjarige Oorlog. Ook de Noord-Hollanders, met de rijke steden als Monnickendam, Hoorn, Enkhuizen en Medemblik kwamen in verzet. Alkmaar kwam in opstand. Daar startte op 21 augustus 1573 het beleg door de Spanjaarden. Op 8 oktober 1573 versloegen de "Alkmaerders" de Spanjaarden. "In Alkmaar begint de victorie".

Amsterdam was op handen van de Spanjaarden. De andere Noord-Hollanders waren Oranjegezind. In 1572 blokkeerden de Noord-Hollanders het IJ, zodat de Amsterdamse kooplieden geen handel over zee meer konden drijven. In de monding van het IJ brachten zij schepen tot zinken. Bij Pampus lagen zij met 7 schepen. De uitgang van Amsterdam over het IJ zat potdicht. Toen viel de winter in. En die was streng. De schepen van de Noord-Hollanders raakten ingesloten door het ijs. De Spanjaarden roken een kans om de Noord-Hollanders nu wel te benaderen, over het ijs. Met sleden en geschut gingen zij op de Noordhollandse schepen af. Die leken tegen de grote Spaanse overmacht geen kans te maken. Op één ding hadden de Spanjaarden zich enorm verkeken. Ijs is glad. Glibberend bewogen de Spanjaarden zich over het ijs. Als een duveltje uit een doosje kwamen daar ineens die verdoemde Noord-Hollanders achter hun schepen vandaan, op schaatsen. Zij schaatsten op de Spaanse krijgsmacht af, namen hen onder vuur en zochten bliksemsnel op hun schaatsen dekking achter hun schepen. Daar hadden de Spanjaarden niet van terug en hun aanval werd afgeslagen.

De Noord-Hollanders waren er nu wel van doordrongen dat ze het zo tegen de Spaanse overmacht niet nog een keer konden volhouden. Langs de hele kust van de Zuiderzee werden mannen opgetrommeld. Met vereende krachten hakten zij een route door het ijs naar het noorden. En zo ontkwamen zij aan een zekere nederlaag.

De Spanjaarden lieten het er niet bij zitten. Op 12 september 1573 was het springtij. Er stond genoeg water boven de afgezonken schepen om deze te kunnen passeren. De Noord-Hollanders waren al naar noordelijker water gevlucht. De route was vrij en de Spanjaarden grepen die kans. Zij zeilden uit met een grote armada. De leiding ligt bij het admiraalsschip "De Inquisitie", met admiraal Bossu. De Inquisitie was een groot, zeer goed bewapend, sterk schip dat bovendien snel kon zeilen. Aan boord bevonden zich 400 soldaten, buitenlandse huurlingen, en 32 kanonnen. De Inquisitie werd vergezeld door 16 schepen met ruim duizend matrozen en 1 "vendel" (= 175) soldaten. Anders dan u misschien zou denken waren het Nederlandse schepen, met een Nederlandse kapitein en bemanning. De bemanning schijnt

te hebben bedongen dat zij niet hoefden te vechten tegen hun landgenoten. Maar of dat ook zo uitpakte, leest u hieronder.

DE SPAANSE VLOOT			
admiraalschip	De Inquisitie	Admiraal Bossu	32 kanonnen, 400 koppen, 150 matrozen, 44 busschieters, 2 vendels *) soldaten
vice admiraalschip	De heilige Geert	Frans van Boshuizen	115 matrozen, 1 vendel soldaten
overige schepen	De Witte Valk	Paulus Loo	100 matrozen
	Onbekend	Jan Sijmondsz. Rol	100 matrozen
	De Bonte Koe	Jhr. Arent v. Haamstede	90 matrozen
	De Roze	Johan Deijl	90 matrozen
	De Grauwe Valk	Jacob Claas	90 matrozen
	De Witte Haas	Frederik Thomasz.	90 matrozen
	De Vliegende Arend	Boudewijn de Schore, Dirksz.	90 matrozen
	Vliegend Hert	Sijmon Cornelisz., de Oude	60 matrozen
	De Swarte Ruiters	Jonge Johan Deijl	48 matrozen
	De Swarte Vliegende Arend	Mattheus de Jonge Vliet	30 matrozen
	De Aap	Andries Knobbont	30 matrozen
	De Ekster	Artus van Schrijlenburg	30 matrozen
	De Haan	Michiel van Hagenaalt	30 matrozen
	De Vliegende Draak	Adriaan Craal	30 matrozen
	De Haas	Jan Duvens	30 matrozen

1 vendel = 175 soldaten

Schepen konden in die tijd alleen zeilen als de wind min of meer van achter kwam. En dat was op dat moment niet zo. Het duurde 12 dagen voordat de Spaanse vloot bij Schellingwoude aankwam. Op 5 en 6 oktober vond daar de eerste zeeslag plaats met de Noord-Hollanders. De Noord-Hollandse vloot was echter verreweg in de minderheid met 24 vaak lichtere schepen en 700 bemanningsleden. Die waren geen partij voor de Spaanse overmacht en ze vluchtten naar het noorden. De Spanjaarden benutten dat door Schellingwoude en het daar aanwezige fort te veroveren en de streek te plunderen.

De Noord-Hollandse schepen waren ondertussen voor anker gegaan bij Neck, tussen Hoorn en Enkhuizen. De Spanjaarden gingen in de achtervolging, naar het Hoornse Hop. Maar weer zat het hen met de wind niet mee. Op 11 oktober 1573 stond er een noordoosten wind. Dat was enorm gunstig voor de Noord-Hollanders. Vanuit de kust bij Neck voeren zij met de wind in de rug op de Spanjaarden af. Ondertussen hadden zij versterking gekregen van allerlei kleine schepen. Met een soort guerillatactiek gingen zij de Spaanse vloot te lijf. Snel op de Spaanse schepen af, zodat die nauwelijks kans hadden om hun kanonnen af te vuren en dan enteren en man tegen man vechten. Als extra bescherming hadden de Noord-Hollanders visnetten voor de romp van hun schepen gespannen. Daarmee konden zij de Spaanse kanonskogels opvangen, zodat die niet teveel schade aan konden richten.

Al snel was De Inquisitie geënterd. De jonge kerel Jan Haring klom in de mast en haalde de vlag neer. Volgens de regels was dat het teken van overgave, tenminste als je zelf je vlag streek. Jan Haring moest die heldendaad met zijn leven bekopen, want hij werd meteen neergeschoten. Maar de vlag was gestreken. Dat zorgde bij de andere Spaanse schepen voor veel verwarring en menig schip sloeg op de vlucht. De Noord-Hollanders kregen de overhand. De Spaanse schepen werden overmand en een aantal tot zinken gebracht. Het ging er niet zachtzinnig aan toe. Er vielen vele doden. Gevangenen van de Spaanse vloot – ook landgenoten - werden zonder pardon overboord gekieperd en verdronken. Het is een enorme slachtpartij geweest.

Admiraal Bossu en de gevangenen officieren werden in leven gelaten. Zij zijn gevangen gezet in het voormalige Mariaklooster in Hoorn.

De Inquisitie werd naar Hoorn gebracht. Hij heeft nog enkele jaren gevaren, maar is later naar Enkhuizen gebracht en daar gesloopt. Het hout werd hergebruikt voor de bouw van woningen en kerken, zoals toen de gewoonte was. Admiraal Bossu en zijn officieren hebben 3 jaar gevangen gezeten. Bossu had inmiddels de kant van de Hollanders gekozen. Na het einde van zijn gevangenschap is het hem slecht

vergaan. Hij verhuisde naar Antwerpen en is daar op 21 december 1578, op 36 jarige leeftijd, roemloos overleden.

De Slag op de Zuiderzee en het ontzet van Alkmaar luidden het begin in van de overwinning op de Spanjaarden in, ook al zou tot 1648 duren voordat zij definitief in heel Nederland verslagen waren.

Na zijn presentatie over de slag in de Zuiderzee ging Cees Aay in op het maritieme archeologische onderzoek dat nu plaats vindt. Op een voormalige blusboot van de brandweer Hoorn is een speciaal apparaat aangebracht. Daarmee wordt de bodem van het Markermeer onderzocht. In eerste instantie is dit gebeurd voor de dijkverzwaring en is alleen de strook onderzocht die door de dijkverzwaring kan worden beïnvloed.

Het onderzoek gaat ondertussen verder en het hele Hoornse Hop wordt onderzocht, mede naar wrakken van de Zuiderzeeslag uit 1573. Er zijn al verschillende scheepswrakken opgespoord, ook voor de kust bij Warder. Bij een aantal wrakken is gedoken om uit te vinden hoe oud het schip is en eventuele interessante lading te bergen.

Zo sloot de actualiteit aan bij een historische gebeurtenis die 441 jaar geleden voor onze mooie Warderse kust heeft plaats gevonden.